

Bijeenkomst Coalitie voor de Mensenrechten met Dick Timmer op maandag 18 september 2023

Aantal deelnemers: ongeveer 45

Bij zijn openingswoord refereert de voorzitter van de Mensenrechtencoalitie, Rob de Coole, aan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de Nederlandse Grondwet. Art 20 van deze Grondwet gaat over bestaanszekerheid. Hij vermeldt de naam van Arda Mensink, lid van de Mensenrechtencoalitie die wegens ziekte helaas niet aanwezig kan zijn, maar via de livestream met ons verbonden is.

Burgemeester Ruud van Bennekom heet ons welkom en herinnert in zijn openingswoord aan de energiecrisis vorig jaar. Hij maakte zich zorgen over bestaanszekerheid van mensen aan de onderkant van de samenleving. Zelf is hij opgegroeid in achterstandswijk in Rotterdam. Daar was iedereen arm, in de gemeente Bunnik gaat het om enkelingen. Ongeveer 500 mensen. Bestaanszekerheid heeft niet alleen nationale maar ook internationale aspecten als hij denkt aan de bestaanszekerheid van vluchtelingen.

Dick Timmer Universitair docent politieke filosofie en ethiek aan de Technische Universiteit Dortmund

Bestaanszekerheid voor iedereen?

Feiten en cijfers

In de media veel aandacht voor het thema bestaanszekerheid. Verschillende politieke partijen houden een pleidooi voor verhoging van het minimumloon. In 2021 leefden in Nederland 370.000 mensen minstens vier jaar in huishouden (CBS). 1 op 9 kinderen groeit in armoede op. Nederland telt 32.000 daklozen waaronder duizenden jongeren (CBS). Wereldwijd leven meer dan 700 miljoen van minder dan \$ 2,15 dollar per dag (Wereldbank) Meer dan 1 miljard kinderen leeft zonder adequate toegang tot ten minste een basisbehoefte (bijv. gezondheidszorg, onderwijs of voeding (UNICEF).

De structuur van het verhaal

Wat is bestaanszekerheid? Wie is verantwoordelijk voor bestaanszekerheid? Wie heeft er recht op bestaanszekerheid? Hoe belangrijk is bestaanszekerheid?

Artikel 20 van de Grondwet

De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van welvaart zijn voorwerp van zorg van de overheid. De wet stelt regels omtrent de aanspraken op sociale zekerheid. Nederlanders hier ter lande die niet in hun bestaan kunnen voorzien, hebben een bij de wet te regelen recht op bijstand van overheidswege.

Artikel 25 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Een ieder heeft recht op een levensstandaard die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waarbij inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.

Wat is bestaanszekerheid?

Bestaanszekerheid vereist toegang tot adequate hulpbronnen; het kunnen weerstaan van ongelijke machtsrelaties.

Bestaanszekerheid en hulpbronnen

Denken over bestaanszekerheid gebeurt vaak in **economische termen** (bijvoorbeeld armoedegrens, koopkracht, energierekening, huishoudboekje). In principe is geld en inkomen opnieuw te verdelen. Maar bestaanszekerheid is meer dan geldgebrek.

Bestaanszekerheid en hulpbronnen

Bestaanszekerheid vereist toegang tot **adequate hulpbronnen**. Te onderscheiden valt tussen

- Economisch kapitaal : *wat je bezit (opleiding, werkend/niet werkend)*
- Sociaal kapitaal *wie je kent (netwerk , aantal mensen met invloed)*
- Cultureel kapitaal *waar je bij past (vakanties, theaterbezoek, bezoek horeca)*
- Persoonskapitaal *wie je bent (gezondheid, zelfbeeld)*

Dit onderscheid is om twee redenen belangrijk: (1) invulling bestaanszekerheid (2) onderscheiden van klassen in de samenleving.

Bestaanszekerheid en inspraak

Bestaanszekerheid vereist **het kunnen weerstaan van ongelijke machtsrelaties**. Inzicht uit de filosofische Republikeinse traditie (VS): vrijheid betekent dat mensen zichzelf besturen. Uitgangspunt is daarbij het individu. Dus inspraak in hoe bestaanszekerheid wordt gewaarborgd is essentieel volgens deze traditie.

De structuur van dit verhaal

Wie is verantwoordelijk voor bestaanszekerheid? Leo Wijnbelt, voorzitter Voedselbank: *overheid decentraliseert de zorgtaak en draagt hem over aan het maatschappelijk middenveld, zoals kerken, buurthuizen, Humanitas, Rode Kruis. Op zich aanvaardbare strategie omdat hier de expertise is te vinden,, maar overheid moet wel probleem eigenaar blijven en adequate middelen ter beschikking stellen.* Werkgevers hebben de taak inkomens op peil te houden. Hoe gelijke machtsrelaties te waarborgen, blijft een opgave.

Wie heeft recht op bestaanszekerheid

Grondwet spreekt over 'Nederlanders hier te lande'. Daarnaast geldt: ieder mensenleven is evenveel waard, ongeacht tijd en plaats. Via politieke, economische en sociale instituties zijn we verbonden met mensen wereldwijd in de toekomst.

David Miller: (conservatief denker; overheid is er vooral voor de eigen burgers) maakt het volgende onderscheid in de plichten van de overheid:

- de plicht bestaanszekerheid niet in gevaar te brengen (bijv. van mensen in het buitenland)
- de plicht te voorkomen dat de bestaanszekerheid in gevaar wordt gebracht (graanddeal Oekraïne Rusland om voedselleveranties aan Afrika te waarborgen))
- de plicht hulp te bieden indien bestaanszekerheid in gevaar is (tsunami).
- De plicht bestaanszekerheid te garanderen (van iedere wereldburger)

Om aan deze plichten te kunnen voldoen is een voortdurend heen en weer pendelen tussen diverse gezichtspunten nodig.

Hoe belangrijk is bestaanszekerheid?

Van bestaanszekerheid gaat juridische en morele urgentie uit. Hoe wegen we bestaanszekerheid af tegen andere waarden? Limitarisme vraagt aandacht voor begrenzing van de rijkdom. Er is een punt dat meer niet meer te rechtvaardigen is omdat zoveel meer mensen minder hebben. Voorstel: wie geen bestaanszekerheid heeft moet altijd voorrang krijgen op wie veel meer dan genoeg heeft.

Conclusie

Bestaanszekerheid vereist (1) adequate hulpbronnen en (2) het kunnen weerstaan van ongelijke machtsrelaties. Waarborgen van bestaanszekerheid is verantwoordelijkheid van de overheid, maatschappelijk middenveld en werkgevers. Primaire taak ligt bij de overheid. Zelfbestuur moet gewaarborgd worden. Bestaanszekerheid is moreel urgent en heeft verregaande implicaties: binnen Nederland, wereldwijd en richting toekomst.

Discussie

Vragenstellers: Pejman Djavdan, Yvonne Hoogendijk, Anton Berendsen, Ali Dekker, Klaas Koop, Jozua van Beek, Guido Terpstra, Paul Dortant

In hoeverre levert de invoering van een basisinkomen een bijdrage aan bestaanszekerheid?

Dick Timmer (DT); Uit onderzoek blijkt dat met invoering van basisinkomen drie groepen erop achteruit gaan: gepensioneerden, kinderen, mensen met achterstand op de arbeidsmarkt. Toeslagensysteem is fijnmaziger. Het vraagt nader onderzoek. Filosofisch is er veel voor te zeggen.

Universele Verklaring van de Rechten van de mens spreekt over de plicht van overheid om bestaanszekerheid te garanderen voor mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt. Hoe zit met de schuldvraag? Hoe zal dit uitpakken voor de mensen in Groningen en de bijstandsmoeders? Hoe zit het trouwens met de rechten van de ons omringende natuur die buiten hun schuld in de vernieling dreigt te raken?

DT: We hebben het over mensen en niet over de flora en fauna. Het zou de analyse over bestaanszekerheid nog complexer maken. Om in het geval van de Groningers de overheid minder macht te geven en meer aan het zelfbestuur over te laten brengt het risico van een machtsvacuüm met zich mee. Overheid heeft een mandaat en dient dat op een rechtvaardige manier uit te oefenen.

Is het basisinkomen niet bedoeld voor iedereen en niet uitsluitend voor mensen die het niet breed hebben? Er zijn veelbelovende experimenten, bijvoorbeeld in Duitsland

DT: Dan rijst de vraag: welke toeslagen schaf je af? En hoe zit het met de betaalbaarheid van het basisinkomen (net zo duur als het huidige toeslagensysteem)? Hoe verwerk je niet alleen het economisch maar ook de andere vormen van kapitaal in dit systeem? Dit vraagt om verdere uitwerking.

Waarom refereer je expliciet aan Republikeins gedachtegoed?

DT: Het gaat om de Republikeinse filosofische traditie in de VS in de 19^e eeuw. Kenmerkend is bijvoorbeeld het debat over slavernij. Stel dat een slaveneigenaar een slaaf vrijheid verleent voor een periode van tien jaar en hem mandaat geeft over zijn landerijen. Maar na tien jaar verliest de slaaf opnieuw zijn vrijheid. Is deze slaaf dan gedurende deze periode een vrij man? Volgens de Republikeinse traditie is dit typisch een geval van machtsongelijkheid. Bestaanszekerheid gaat daarom ook over de duur van de vrijheid.

Vraagt geërfd vermogen om herverdeling om kloof arm en rijk te verkleinen. Ouders hebben toch gewerkt voor hun vermogen?

DT: Veel vermogens worden doorgegeven van de ene op de andere generatie. Het is dus maar betrekkelijk waar dat ouders zich door eigen inspanning een vermogen hebben verworven. Het is moreel aanvaardbaar om je eigen kinderen te bevoordelen, maar er zijn natuurlijk grenzen.

In vroegere perioden was er ook sprake van bestaansonzekerheid. Maar werd die altijd zo beleefd? Voelen mensen die in een dictatuur leven ook bestaanszekerheid?

DT: Subjectieve beleving is een onderdeel, maar ik zou vooral kijken naar objectieve maatstaven. Tot op zekere hoogte is bestaanszekerheid meetbaar.

Wat is de rol van morele opvoeding?

DT: In de persoonlijk leefkring zal ook aandacht besteed worden aan een principes van rechtvaardigheid en gelijkheid. Tegelijk is dit een oefenplaats om in het eigen handelen het maatschappelijk belang en de regels van de overheid te betrekken.

Hoe zit het met de verhouding tussen plicht en recht? Kan je ergens je recht halen. Inspraak: achterdocht, bestaanszekerheid niet gegarandeerd.

DT: Hoe benader je humanitaire hulp: als een plicht van de overheid of recht van gedupeerden? Binnen de Republikeinse traditie is deze vraag zo aan de orde gekomen: waarin zou het individu wel of geen inspraak moeten hebben? Er valt onderscheid te maken tussen morele en juridische rechten. Kunnen kinderen recht op aandacht van hun ouders bij de rechter opeisen? Waarschijnlijk niet.

Hebben flora en fauna ook rechten omdat we het als kapitaal kunnen beschouwen?

DT: Een schone leefomgeving is waardevol. Het maatschappelijk middenveld moet de overheid motiveren hiervoor aandacht te hebben

Voorzitter Rob de Coole dankt de inleider. Hij is onder de indruk van zijn betoog en de levendige uiteenlopende discussie. Hij overhandigt hem een boekenbon en een bloemetje. In zijn dankwoord betreft hij de burgemeester voor de verleende gastvrijheid en de bodes voor hun facilitaire ondersteuning.

Odijk 20 september 2023

Daco Coppoolse